

ZEYYAT SELİMOĞLU'NUN ROMANLARINDAKİ ORTAK YÖNLER

Abdurrahman KOLCU*

ÖZET

Zeyyat Selimoğlu, özellikle denizcileri anlatan öyküleriyle, Türk edebiyatında kendine has bir yer edinmiştir. Bunun yanı sıra, yazdığı romanlar, yaptığı çeviriler de Türk edebiyatı için son derece önemli ve değerlidir. Onun kaleme aldığı *Deprem* ve *Tutkunun Köşeleri* adlı romanlar işlenen konu ve konunun ele alınış biçimi bakımından bazı ortak yönlere sahiptir. Yazar, bu iki romanda da aynı konuyu, yerleşik ekonomik ve sosyal düzen karşısında bireyin yaşadığı yıkımı işlemiştir. Yine bu iki romanda başka birçok ortak yön de söz konusudur. Bu makalede öncelikle söz konusu romanların olay örgüsü ve konuları hakkında genel bilgiler verilmekte, akabinde bu iki romandaki ortak yönler roman kahramanları bağlamında gösterilmekte ve değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zeyyat Selimoğlu, Roman, Türk Edebiyatı, Tutkunun Köşeleri, Deprem.

THE AKİN POINTS IN THE NOVELS OF ZEYYAT SELİMOĞLU

ABSTRACT

Zeyyat Selimoğlu has gained a particular place in Turkish literature thanks to his stories telling sailors. Furthermore, his novels and translations are so valuable and important literary works for Turkish literature. The novels he wrote out, named *Deprem* and *Tutkunun Köşeleri*, have certain common ground with regard to the subject and the way it is handled. He discussed the same topic in both novels: individual's struggle against the constant social pattern and the economic system. There are also some significant points that are common in two novels. In this article it is primarily aimed to inform about the novels' topics and the plots, then to indicate and evaluate the certain similarities in the context of characters.

Key Words: Zeyyat Selimoğlu, Novel, Turkish Literary, Tutkunun Köşeleri, Deprem.

Genelde öyküleriyle, özellikle de denizi ve denizcileri anlattığı öyküleriyle tanınan Zeyyat Selimoğlu, *Tutkunun Köşeleri* ve *Deprem* adlı iki roman da kaleme almıştır. Her ikisi de birbirinin öncesi veya devamı olmayan, birbirinden bağımsız romanlar olmakla birlikte, bu iki eserde birçok ortak yön ve unsur da bulunmaktadır. Yazar, her iki romanda da bireyin yerleşik ekonomik ve sosyal düzenle olan ilişkilerini, bu ilişkilerin ona yaşattığı yıkımları, büyük bir hırs ve tutkuyla bu düzenin bir parçası olabilmek adına verilen vahşî mücadeleyi gözler önüne sermiştir. Yazarın, bu şekilde özetlediğimiz söz konusu yaklaşımının, bu iki romanda yer yer

---

* Yrd. Doç. Dr., Rize Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Elmek: abdkolcu@yahoo.com

ayrıntılara varana dek örtüştüğü ortak noktaları, kahramanlar üzerinden ve dolayısıyla onların kişiliklerinde temsil edilen davranış biçimleri çerçevesinde incelemek mümkündür. Ancak, bunun öncesinde her iki romanın konuları ve olay örgüleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Deprem

Rize'nin sahile yakın bir köyünde, eşkıya Kundakçı Şâkir'in bile basmaktan çekindiği Mitari'de yaşayan Sefer, Şaban Reis'in gemisinde çalışmaya başlar. Şaban Reis, alacağını tahsil edemediği için gemisini Samsun'dan Rize'ye hareket ettiremez. Sefer, parayı kendisinin alabileceğini belirterek, onunla birlikte borçlu tüccarın yanına gider. Sefer, tüccarın demirden kasasını kaldırıp onu ezmeye başlar ve çaresiz kalan tüccar parayı vermek zorunda kalır. Kaba kuvvetiyle ünlene Sefer, Vergici Yusuf köylerine gelip annesinden vergiye karşılık olarak bakraçlarını ve tenceresini alınca, yanında bir jandarma olduğu halde onu yakalayıp adamakıllı döver. Bununla birlikte Vergici Yusuf'un tedavisini de kendi evinde yapar.

Şaban Reis'in gemilerinde birkaç yıl çalışan Sefer, kıyı tüccarları tarafından tanınan bir adam olur ve buradan hareketle gemicilikten başka ticaret işine atılmak ister. Tanıdığı tüccarlardan mal almak üzere bir gece aniden arkadaşlarıyla birlikte Trabzon'a giderse de tüccarların olumsuz tavrıyla karşılaşır. "Gemicici Sefer" tüccarlarca tanınmaktadır ama "iş adamı Sefer" tanınmamaktadır. Sefer, bunun üzerine, kızgın bir şekilde arkadaşlarıyla birlikte geri döner. Sefer'in kaba kuvveti onun kadınlarla olan ilişkilerinde de ön plana çıkar. Zekiye'ye zorla sahip olur, onu kaçıtır. Sefer'in bir kız çocuğu dünyaya gelir. Bu durum onun karısıyla, memleketini bırakıp İstanbul'a gidecek denli şiddetli bir tartışma yaşamasına sebebiyet verir.

İstanbul'da uzaktan akrabası Memiş tarafından karşılanan Sefer, yine onun aracılığıyla bir fırında işe girer. Bir müddet sonra, fırın sahibinin az para vererek kendisini göndermek için sürekli olarak sergilediği davranışlar, attığı iftiralar karşısında küplere binerek ona da kaba kuvvet uygular ve işsiz kalır. Ancak bir sonraki işe girmesi de bu kavga nedeniyle gerçekleşir. Gazetelere konu olan bu kavganın kahramanı olarak bir gece kulübünden çalışma teklifi alır. Burada çalışmaya başlayan Sefer, asıl adı Aynur olan ve kendisi gibi orada çalışan Nurcan'la tanışır. Patronu olan "Görünmeyen Adam"ın gemi taşımacılığındaki rakibi Fasilzâde Fikret'in korkutularak uyarılması isteği üzerine Sefer kullanılır ve Fasilzâde Fikret'in işyerine gidip küçük gemileri rahat bırakmasını söyleyerek onu ölümlle tehdit eder. Ancak bu tehdit işe yaramaz. Eğlence mekânının müdürü, patronunun emriyle bu kez Fasilzâde Fikret'i Sefer'e öldürtme planını işleme koyar ve Sefer'in gönül ilişkisi kurduğu Nurcan'ı kullanmaya karar verir. Ortalarda bir süredir görünmeyen Nurcan'ın Fasilzâde Fikret tarafından alıkonulduğu yalanını ona inandıran müdür, bu şekilde planını gerçekleştirir. Sefer, mahkûm olur. Hapisteyken kendisinin kullanıldığını anlatan bir mektup alır ve yeniden küplere biner. Hapisten çıktığında kendisini kullananlardan intikam almak ister ama onları bulamaz. Köyünün yolunu tutar. Uğruna cinayet işlediği Nurcan'ın kırda bir ağacın altında ömrünü tamamlama şeklinde bir hayali vardır. Sefer, bu hayali kendisi bizzat yaşar. Köyünde bir ağacın altında yaban arılarının saldırısı sonucu komaya girer, bir süre sonra orada ölür.

Tutkunun Köşeleri

Yüksek Ticaret Mektebi'ni bitiren Harun, bir akrabası vasıtasıyla gümrük komisyonculuğuna başlar. Buradan rüşvet ve yozlaşmışlık nedeniyle ayrılarak, kendisine kalan bir mirastan gelen parayla yeğeni Rifat ile birlikte otobüsçülük işine girer. Ancak, çocukluk çağından beri iş dünyasında hırsla yükselmeyi hedefleyen Rifat, bir süre sonra çeşitli bahanelerle onu oradan uzaklaştırmanın yollarını arar. Sonunda ona attığı bir tokatla bunu başarır.

Harun, amatör bir futbol kulübünün Avrupa'ya giden otobüsünde çalışmaya başlarsa da bir süre sonra buzdolabı parçaları üreten bir fabrikada iş bulur. Bu arada işlerini hızla büyüten ve

Turkish Studies

ithalatı yasaklanan oto yedek parçacılığı işi için gereken dövizi elde etmek adına Almanya ile Türkiye arasında havayolu seferleri düzenlemeyi tasarlayan Rifat, tekrar onun kapısını çalar. Harun, onun teklifini kabul eder ve resmî işlemleri Alman eşinin üzerine yaptırır. Ancak dayı ile yeğenin ilişkisi yine aynı şekilde, Harun'un hüsrani ve zararıyla, büyük bir borçla sonuçlanır. Yaşadığı sıkıntılı durum onun sağlığını bozar, ameliyat olmak zorunda kalır ve aile yaşantısı bu durumdan ciddi bir şekilde etkilenirken, dayısına attığı tokadın benzerini kardeşi Ümit'ten yiyen Rifat'ın işleri de bozulmaya başlamıştır.

Deprem ve Tutkunun Köşeleri Arasındaki Ortak Yönler

Deprem romanında Sefer, *Tutkunun Köşeleri* romanında ise Harun, yerleşik ekonomik ve sosyal düzen karşısında yenilgiyle sonuçlanan bir mücadeleye girerler. Sefer'in yer yer kaba kuvvet şeklinde kendini aşığa çıkaran ahlâk ve davranış biçimi, köyünde ve çevresinde ona kısmen yarar sağlarken, kentte, kentin ekonomik ve sosyal düzeninde durum bundan farklıdır. Sefer'in ahlâki ve davranış biçimi kentte ona zarar getirir. Fırıncıyla olan sürtüşmelerinde Memiş'in nasihatlerine uyup kendini ne kadar tutarsa da, sonunda bu ahlâk ve davranış biçimi kaba kuvvet olarak açığa çıkar. Belki daha da önemlisi Sefer'in ahlâk ve davranış biçiminin yerleşik ekonomik ve sosyal düzenin başındakiler tarafından fark edilmesi ve yeri geldiğinde kullanılacak bir araç, enstrüman haline dönüştürülmesidir. Onun Fasilzâde Fikret'i önce tehdit etmesi ve sonra öldürmesi şeklinde gelişen süreçte bu durumu gözlemlemekteyiz.

Sefer'in kaba kuvvet olarak kendini aşığa çıkaran ahlâk ve davranış biçimi, Harun'da farklıdır. Harun, Yüksek Ticaret Mektebi'ni bitirmiştir, eğitilmiştir ve köylü değildir. Aldığı eğitim nedeniyle hayata farklı bakar. Eğitimin belirlediği bir kişilik yapısı ile ahlâk ve davranış biçimi yerleşik sosyal ve ekonomik düzeninin gerçekleriyle karşılaştıkça işe yaramaz hâle gelir. Önce gümrüklerdeki rüşvet ağından başlayan bu gerçekler, yeğeni Rifat'ın ilkin otobüsçülük işine, sonra Almanya'da uçak seferleri işine girmesinde devam eder. Harun, tıpkı Sefer gibi yerleşik ekonomik ve sosyal düzen tarafından bir araç haline getirilir. Harun ve parası, otobüs işine girmek için Rifat tarafından kullanılır. Sefer'in fıncıyla olan sürtüşmelerini hatırlatan gerilimli bir süreçten sonra, Harun, Rifat tarafından uzaklaştırılır. Rifat'la olan ikinci işlerinde de, Alman eşinin üzerinden yapılan resmi işlemler ve büyük bir borçla yüz üstü bırakılması şeklinde olmak üzere Harun'un araç olarak kullanılması durumu tekrarlanır.

Ahlâk ve davranış biçimlerinin yerleşik ekonomik ve sosyal düzen tarafından sömürülmesinin yanı sıra, onları yurtlarından ayrılmaya zorlayan benzer nitelikteki iki olay da söz konusudur. Bu iki olayda da kahramanın maruz kaldığı kaba kuvvet ve bu kaba kuvvete verilmesi gereken tepki başrolü oynar. Sefer, karısıyla yaptığı kavgada, karısının onun alınına tavayı vurması ve alınının kanaması, sersemlemesi durumu karşısında boğazını sıkarak onu öldürmek üzere iken bebeğinin ağlamasıyla bundan vazgeçer ve bu durum karşısında köyü hemen terk edip İstanbul'a gider. Harun ise, birçok kişinin bulunduğu bir ortamda yeğeninden yediği tokatla ağır bir hakarete maruz kalır ve ortaklığı bırakarak kendisinin Almanya'ya yerleşmesiyle sonuçlanan bir sürece girer. Bu iki olay, her iki kahramanı da farklı yerlere savururken, farklı yaşam biçimleriyle de tanışmalarını sağlar. Köyünden İstanbul'a giden Sefer, bu kentin camilerinden köprülerine, ekmeğinden kadınına değin farklılığı karşısında hayretler içinde kalır ve onu kendi köyüyle mukayese ederken, Harun da Almanya'daki sosyal yaşam, insanlar arasındaki ilişkiler ve yaşanan çevreyi İstanbul'dakilerle karşılaştırır. Böylelikle Sefer ve Harun, yazarın iki farklı romanında yerleşik ekonomik ve sosyal düzen tarafından pasifize edilme sürecinde birden çok ortak payda üzerinde birleşirler.

Yerleşik ekonomik ve sosyal düzen tarafından kullanılan ve dışlanan Sefer ile Harun'un yanı sıra bu düzenin içinde etkin bir şekilde konumlanan ve bu konumlarını koruyup güçlendirmek yolunda sürekli çaba sarf eden kahramanların varlığı, bu iki romanın arasındaki

Turkish Studies

ortak yönlerin bir başka öbeğini oluşturmaktadır. *Deprem* romanında Fasilzâde Fikret ile onun rakibi “Görünmeyen Adam”, sahip olduklarını korumak adına karşı karşıya gelseler de, yerleşik ekonomik ve sosyal düzen bağlamında aynı ahlâk ve davranış biçiminin temsilcisidirler. Aynı durum *Tutkunun Köşeleri* romanındaki Rıfat ile başlangıçta yanında yer alıp sonradan ona cephe alan kardeşleri için de geçerlidir. Sefer ile Harun arasında olduğu gibi, onların arasında da ortak yönler bulunmaktadır.

Rıfat ile Fasilzâde Fikret kendi hayatlarında tahsil görme konusuna yaklaşımları birbirine benzer. Çocukluk çağından beri para kazanma hırsına sahip olan Rıfat, bir yaz tatilinde okulu bırakarak bir bisiklet tamiri dükkânı açarak ticarete atılır. Mahalle tahsildarı olan babası gibi okuyup sonunda başkalarının paralarını çantasında taşımak yerine kendi parasına sahip olmayı seçen Rıfat ile annesi arasında şu diyalog geçer:

“-Okumana engel olur o dükkân, bir kere başladın mı belki bırakamazsın.

-Olsun! Okumama engel olurken bana para kazandıracak ya, ben de onu istiyorum, okumak değil.

-Baban kızar okumayı bırakırsan.

-Ben de ona derim ki o zaman...

-Ne dersin?

-Kızacaksan sen kolundaki şu çantaya kız, derim. Ben bir çantaya yapışmak niyetinde değilim.” (Selimoğlu 1982, 30)

Rıfat, dayısı Harun’a tokat atmadan önce de onun okumuşluğunun işe yaramadığını vurgulayan şu sözleri sarf eder:

“-Ne bileyim ne yanlış? Karıştırıyorsun işte, yolcu yerini şaşırıyormuş arabada. Yer numaraları karıştıyormuş. Sen ne biçim okumuş adamsın? Bir koltuk numarasını da yanlış yazarsan...” (Selimoğlu 1982, 7-8)

Deprem romanında da okumak yerine ticareti seçen ve başarıya ulaşan Fasilzâde Fikret, yıllar sonra şöyle düşünür:

“«Okumuş adam nedir, nedir okumuş adam? Sünepe bir aylık için didinsin dursun bir ay boyunca. İşte ben okumadım, ama neyi tutsam altın kesiliyor elimde. Okumamış ama para kazanan...» Böyle meydan okumuştur Fikret bir gün babasına, o baba ki, kendisiyle bütün ailesi arasına buzdan bir duvar çekmiş, o duvarın ardında durmaktadır açık vermeden.” (Selimoğlu 1976, 60)

Okuma konusundaki bu görüşlerine karşın, Fasilzâde Fikret’in iki büyük tutkusu vardır. Bunlar, her türden dolma kalem ve altın paradır. Romanda dolma kalem tutkusunun neyi simgelediği şu şekilde açıklanır:

“Fasilzâde Fikret’in bilinçaltında dolmakalem, okumuşluğun vazgeçilmez simgesidir. Öyle mi? İşte buyurun, işte görün, işte bakın ve görün, yüzlercesi... «Okumuş değilim ama, yüzlerce okumuş adamın sahip olabileceği dolma kalemlere tek başına sahibim.» Ceketinin sol iç cebinde yedi, sekiz dolma kalem hep takılı duruyor.” (Selimoğlu 1976, 61)

Fasilzâde Fikret ve Rıfat, okumayı bir kenara bırakıp atıldıkları iş yaşamında başarıyla ilerler ve bir yandan da tekelleşemeye çalışırlar. Fasilzâde Fikret, İstanbul’a kömür getiren gemiler üzerinde bir hâkimiyete sahip ve kimseyi oraya karıştırmazken, Rıfat da kendi otobüs hattındaki rakibini saf dışı bırakır, otobüslerin mola verdiği yeri ele geçirmenin planlarını yapar. Kendilerinin iş yaptıkları alanda tek söz sahibi olmaya çabalarlar, kimseye yaşam hakkı

Turkish Studies

tanımazlar. İşte bu nedendir ki Fasilzâde Fikret, “Görünmeyen Adam” tarafından önce sözlü olarak uyarılır ve sonra da öldürülürken, Rıfat da işe yerleştirdiği kardeşleri tarafından sömürülür, dayısına uyguladığı çalma çırpma yöntemleri kendisine karşı uygulanır ve nihayetinde, dayısına attığı tokadın bir benzerini kardeşi Ümit'ten yer. Aslında her ikisinin de olacakları önceden haber veren birer yakınları vardır. *Deprem* romanında Fasilzâde Fikret'in oğlu Taylan, babasını uyarır. Babasının kömür getiren gemilerden haraç aldığı şeklindeki iddialardan bunalan Taylan, ona bu işlerden uzak durması için telkinlerde bulunur. Babası tehdit edildiğinde bir kez daha bu isteğini dile getirir. Rıfat, benzer telkinleri, annesinden duyar. Daha çocuk yaşlarda okumayı bırakıp iş dünyasına atılması sırasında yaptıkları tartışmanın sonunda annesinin “-*Senin başına gelecek var dur bakalım.*” (Selimoğlu 1982, 30) şeklindeki sözü, Rıfat'ın karaborsacılık yapmak için biletsiz bindiği bir trende görevli tarafından tecavüze uğramasıyla ve kardeşleri tarafından yüzüstü bırakılmasıyla bir kehanet halini alır.

Her iki kahraman da karşılaştıkları başarısızlık ve yıkım karşısında kendilerini geçmişte uyarıcı bu yakınlarına yönelirler. Fasilzâde Fikret kurşunlandığında, hastanede son sözleri olarak oğlu Taylan'a yanlış yaptığını, onun haklı olduğunu söyler. Rıfat da, kardeşi Ümit'ten tokat yedikten sonra önce diğer kardeşi Ali'yi, sonra da küçük bir çocuk gibi annesini arar.

Yerleşik sosyal ve ekonomik düzen içinde başarılı olan kişiler, ciddi ruhsal ve sinirsel sorunlar yaşayan kişilerdir. *Deprem* romanında Fasilzâde Fikret'te, önce yerli yersiz bayılmalar başlar. Zamanla bu bayılmalar sıradanlaşır. Ardından istediği anda araçtan inememe korkusu, onu vapur ve tren gibi araçlara binmekten alıkoyar. Elinde bir eczaneyi andıran bir çantayla dolaşan Fasilzâde Fikret, denizdekileri parmağında oynatsa da kendisi denizden korkar. Sinemada, tiyatrodaki çıkışa en yakın yerde oturur.

Yine aynı romanda evli olmamasına rağmen, çok çocuklu bir ailenin kullanacağı denli geniş bir köşkte yaşayan “Görünmeyen Adam”ı çocukluğunda yaşadığı bir olay derinden etkilemiştir. Çok sevdiği altı tavuğu ve bir horozu bir gün kesilmiştir. Bu olay onun dünyasında büyük bir yankı yapar. Bu olaydan sonra “*Beni de yerdin bunlar; ellerine geçirseler, beni de koca bir kazanda haşlarlar, pişirirler ve yerler!*” (Selimoğlu 1976, 133) şeklinde düşünmeye başlar ve yakınlarıyla arasını daha da açar. Hayvanlarının kesilmesine çocukların sebep olduğunu düşünerek onlara çeşitli cezalar vermeye kalkışır. Sahip olduğu iki eğlence mekânında da programda hiç kalkmayan sarı tüylü giysiler içinde altı kadınla renkli giysiler içindeki bir erkeğin dansları şeklindeki gösteri yine bu olayın etkisini taşımaktadır. Öyle ki, bu gösteriyi izleyen “Görünmeyen Adam” çeşitli ayrıntıların düzeltilmesini dahi ister.

Tutkunun Köşeleri'ndeki Rıfat ise, un ve şeker karaborsacılığı yaptığı dönemde biletsiz olarak trende gezerken görevliye yakalanır ve onun tecavüzüne uğrar. Bu onun aile kurumuna karşı olumsuz bir tavır almasında önemli bir etkidir. Kardeşi Ümit'in bir çocuk yapabilmek için daha fazla gelir talep etmesi karşısında gösterdiği tepkinin arkasında yalnızca ekonomik kaygılar yatmaz. Kendisi de evlilik dışı bir ilişkiden çocuk sahibi olan, çocuğunun annesinin şantajı üzerine evlenmek zorunda kalan ve onları yurt dışında kendinden ayrı olarak barındıran Rıfat, kadınlarla olan ilişkilerinde sapıklıklar gösterir. Kadınlarla birlikte eğlenmek üzere toplandıkları bir akşam dayısı Harun'un evinde asılı bir tren resmi ona çocukluğundaki olayı hatırlatır ve bu sapıklık aynı akşam ilişkisine yansır. Aynı şekilde romanda adalet duygusuna yakışmayan davranışlarından ötürü “*yargıç ölüsü*” olarak tanıtılan Cevdet'e olan aşırı yakınlığı da romanda bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Her iki romanda da söz konusu üç kahramanın dünyasında baba figürünün olumlu bir niteliğe sahip olmadığını söyleyebiliriz. “*Kendisiyle bütün ailesi arasına buzdun bir duvar çekmiş, açık vermeden o duvarın ardında duran*” babası, Fasilzâde Fikret'i okutmak ister, baba parası harcamasına karşı çıkararak “*Parayı kazanmalı...*” (Selimoğlu 1976, 53) der. Bunun üzerine

Turkish Studies

Fasılzâde Fikret, babasından para almaksızın, kendisini bir tüccarın yanına yerleştirmesini ister ve böylece iş dünyasına atılmış olur. “Görünmeyen Adam” için, baba, kendisinde büyük bir psikolojik yıkım yapan, tavukların ve çilli horozunun öldürülmesi hadisesinin emrini veren kişidir. Rıfat’ın babası ise, başkalarının parasını taşımanın ve dar gelirliliğin simgesi konumundadır. Rıfat iş hayatına atılmasını etkileyen faktörlerden birisi de babasının durumudur.

Her iki romanda da birer sinema filmiyle kahramanların kaderleri arasında ilişkinin kurulduğunu görmekteyiz. *Deprem* romanında sinemadan dönen Taylan’a, babası, hangi filmi izlediğini sorar. Taylan, haraç alan bir gangsteri anlatan bir film izlediğini, filmin sonunda gangsterin haraç aldığı kişilerden biri mi yoksa polis mi olduğu anlaşılmayan biri tarafından vurularak öldürüldüğünü söyler. Taylan babasının da haraç aldığı söylenildiğini belirttiğinde babası şu sözleri sarf eder:

“-Ne dedin? Yani gördüğün filmdeki gangsterin bir eşi de benim öyle mi? Onu mu demek istiyorsun?” (Selimoğlu 1976, 71)

Fasılzâde Fikret’in sonu o filmdeki gibi olur, kurşunlanarak öldürülür. *Tutkunun Köşeleri*’nde Rıfat’ın kaderine de bir filmin modellik ettiğini görmekteyiz. Rıfat’ın gittiği savaş filmi onda derin bir iz bırakır ve bunu şu şekilde anlatır:

“İşte o filmdeki tankı hiç unutamıyorum, kafamda yer etmiştir. Düşmanın üzerine yürürken önüne ne çıkarsa ezip geçiyordu o tank. Bir hedef seçmişti kendine, yalnız onu biliyor onu tanyor, onu ele geçirmek için, ona ulaşmak için varını yoğunu ortaya koyuyordu ve acımak ne bilmiyordu o hedefe ilerlerken. Sinemadan çıktığımda, benim de ulaşmak istediğim hedefler olduğunu düşündüm. Ve öyle düşününce, ben de bir tank belledim kendimi. Bugüne nasıl ulaştım sanıyorsunuz? O tankın bir eşiyim, ağabeyiniz bir tanktır. Yalnız hedefini tanır ve bir tank gibi yürür hedefinin üzerine. Hedefini seçtin mi, yolunda karşına çıkan herşeyi ezip geçeceksin. İkisinden birini seçeceksin. Ya o tank olacaksın bir işe giriştin mi, ya da çekil bir kenara oyalan. İş alanınızda ikinizin de birer tank olmanızı istiyorum. Sen Ankara bölgesinin tankı olacaksın, sen de İzmir bölgesinin.. Savaş alanı oralar, savaşa giriyorsunuz. Karşınıza rakipler çıkacak, düşmandır onlar, iş düşmanınız. Üzerine yürüyecek, ezip geçeceksiniz, yaşatmayacaksınız. Sinemadaki o tankın her tarafı demirdendi, zırlara bürünmüştü, hiç sır vermiyor, açık vermiyordu. Ne düşündüğünüz belli olmasın! O tank gibi tıpkı. Kapalı bir kutu gibi ilerliyordu o tank. Sanki gözleri bile yoktu, ama gideceği yeri biliyordu. O tankı hiç unutamadım. Hep içimdedir. Beni yürüten odur. Etten kemikten olduğuma bakmayın, aslında o tankım ben, içim (yumruğunu göğsüne vurarak) demir kaplıdır.” (Selimoğlu 1982, 72-73)

Kardeşi Ümit’le tokat yemesine yol açan tartışmada da aynı şeye vurgu yapar:

“Benim bir tank olduğumu unutma! Daha önce de söylemiştim, sinema perdesinde yürüyen o tank, bendim o tank orada.” (Selimoğlu 1982, 135-136)

Kardeşinden tokat yedikten sonra ise romanda o tankın filmdeki akıbeti özellikle vurgulanır:

“Rıfat’ın, yakın bir ses alabilmek için telefona sarıldığı sırada, merkez bürosunun birkaç yüz metre uzağında, Beyoğlu sinemalarından birinde bir savaş filmi yansıtılmaktadır beyaz perdeye. Filmde, saldırıya geçmiş bir tank görülmüştür. Karşısına çıkan tüm engelleri ezerek çiğneyerek ilerleyen, madensi, gacırtılı sesler çıkararak yürüyen bir tanktır bu. Seyirciye korku salan bir tanktır. Derken umulmadık bir anda, tankın hiç beklemediği bir ân içinde, karşıdan bir bazuka ateş eder bu tanka. Bazuka mermisinden yaralanan, olduğu yerde derin bir sarsıntı geçiren tank, şimdi, bir önceki saldırgan atılımından yoksun kalmış gibidir. Zincirlerini zorlayan bir tökezleme, yavaşlama, bütün bedenini sarsan titreşimli bir sallanma, ve yeniden sarsılarak

Turkish Studies

yola koyulduğunda, artık eskisi gibi güçlü bir tank değildir. Sonu bilinmeyen bir savaşın tam ortasındadır şimdi, bocalayan bir tanktır.” (Selimoğlu 1982, 138)

Tutkunun Köşeleri'nde Rıfat'ın kişiliğinde gözlemlediğimiz tank olma durumu bir filmle kahramanın kaderi arasında kurulan paralelliğin ötesinde insanın makineleşmesini, bir makine halini almasını da ortaya koymaktadır. Bu konunun, *Deprem* romanında “Görünmeyen Adam” ve Sefer’le örneklendiğini görmekteyiz. Romanda, “Görünmeyen Adam”ın çalışma düzeni anlatılırken şu ifadeler yer verilir.

“Buzlu camın ardında iki kuvvetli anten, bir radar ve bir elektronik beyin, piyasanın verdiği sesleri saniyesi saniyesine algılıyor, hesaba vuruyor hemen o anda, ölçüp biçiyor hiç sektirmeden, bir sonuca varıyor, uygulama alanına koyuyor.” (Selimoğlu 1976, 129)

Aşağıda alıntılanan cümlelerde de bu duruma vurgu yapılmaktadır:

“Evde büyük şölenler, ünlü şarkıcılar, çalgıcılar yoktur onun yaşamında, güneşe çıkmak istemez, işlettiği kumarevi ve barlarda görünmez, ama kendisi görür-antenler, radar ve elektronik beyin düzenle çalışır hep – ve silik kalmayı temel yasa bellemiştir yaşamında.” (Selimoğlu 1976, 130)

“Görünmeyen Adam”ın çalışma düzeni bir makineyi andırır. Sefer de yerleşik ekonomik ve sosyal düzeninin bir aracı haline geldiğinde insanın insanlığından çıkarak makine halini alması durumunu örnekleyen bir davranış biçimi sergiler. Sefer’in önce Fasilzâde Fikret’i tehdit edişinde, sonra ise öldürüşünde bunu gözlemlemekteyiz. Sefer’de makineleşme durumu robotlaşma olarak ifade edilir. Romandan yapılan iki alıntı bunu açık şekilde ortaya koymaktadır:

“Sefer-robot sağa dönüyor.” (Selimoğlu 1976, 163)

“Büyük kentin o büyük alanından geçenler, alanın kenarından, hemen yanı başından, bir robotun ilerlemekte olduğunu görürler. Mekanik, ruhtan yoksun, kasılmış adımlar ve camlaşmış gözleriyle –bu gözler, neden kanlı bakar bu gözler- robot yürümeyi sürdürür, önce büyük besin maddeleri mağazası yanından, tütün, dergi ve kitap dükkanını yanından, ve onun yanındaki manav dükkanını geçerek, çiçekçi tezgâhını arkada bırakarak, sağdaki yol ağzını geçerek.. Ve birden, kulübün tam karşısına düşen kaldırımın yanına park edilmiş o büyük, ölüm rengi araba, robotça algılanır.” (Selimoğlu 1976, 184)

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Zeyyat Selimoğlu'nun hem *Deprem* hem de *Tutkunun Köşeleri* romanında konu aynıdır: Yerleşik ekonomik ve sosyal düzenin insanı insanlığından çıkarması. Yazarın tasvir ettiği bu dünya içinde insanlar yenilgiler, yıkımlar ve bunalımlarla yüz yüze gelirler. Başarı ise ancak insanî değerlerin göz ardı edilerek adeta bir makine gibi davranmakla gerçekleşir ve üstelik bu başarı da kalıcı değil, geçicidir. Yazar, romanlarının kurgularını bu çerçevede içinde biçimlendirmiş, her iki romanda da benzer işlevi gören kahramanlara, yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıkladığımız birçok ortak motif ve unsura yer vermiştir.

KAYNAKÇA

KURDAKUL Şükran, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İst., 1999.

SELİMOĞLU Zeyyat, *Deprem*, Sander Yayınları, İst., 1976.

SELİMOĞLU Zeyyat, *Tutkunun Köşeleri*, Yazko, İst., 1982.

SELİMOĞLU Zeyyat, *Gemi Adamları*, YKY, İst., 1996.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011